

Ко су Лале, а ко Банаћани?

Од
видеоаџ

30. маја 2017.

За наук будућим генерацијама, године 1937, велики српски историчар и енциклопедиста **Станоје Станојевић** је у енциклопедијском лексикону „Свезнање“ објавио одредницу са објашњењем појма. „Лале“: Назив за Србе из Бачке и северног Баната; посебан етнички тип. Карактеристичне душевне особине: „тромост, веселост, висока национална свест и родољубље.“

Знајући прво ово

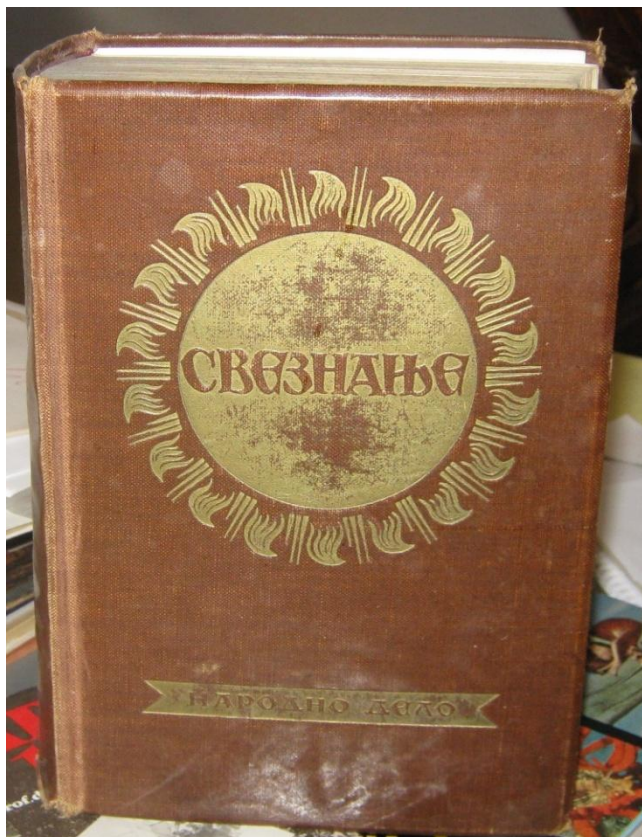
да ће у посљедње дане

доћи ругачи

који ће живјети

по својим сопственим жељама

(Петр. II, 3. 3)

„Свезнање“ Станоја Станојевића из 1937. године.

Општи је став да је назив Лала потекао од нарочите стилизације флоралних мотива у народној ношњи и мобилијару свакодневног живота. Нарочито су упадљиве „**цивре**“ на чакширама, ћурацима и кабаницама Срба Бачке и северног Баната тумачене као мотив лале. **Већ након Првог светског рата, по ослобођењу и уједињењу, наш народ је брзо напустио употребу народне ношње.** Ипак, флорални мотив лале је по негде опстао и у савремено доба, а пример тога је лого некад чувеног брэнда фабрике тепиха „**Синтелон**“ из Бачке Паланке. О изгледу некадашњих народних ношњи Срба у Војводини седочи интернет страница „**Ризница српска**“. Најстарије генерације Зрењанинаца још увек памте сељака са југа Баната који су долазили на пијацу. Разликовали су се од Лала по говору, темпераменту и упадљиво другачијој ношњи.

Опанци, обојци и шарена „**кошуљка**“ били су њихово обележје које се одавно не употребљава. Уопште, педесетих година су умрли последњи старци који су тврдоглаво остали привржени банатској ношњи. На пример, поуздано знам да је последњи сељак Врањева (данас Нови Бечеј) веран употреби банатске ношње био извесни Чича Блажин, али је већ четрдесетих година XX века био једини у томе.

Станоје Станојевић.

Станоје Станојевић је био један од најобразованијих Лала свог доба, Србин који је био југословенски опредељен. Управо је његовим настојањем књижевник **Вељко Петровић** (Лала који је са Српском војском прешао Албанију) постао једини представник Срба са територије Војводине у Југословенском одбору. Док је Станоје Станојевић био на челу Удружења Војвођана у Београду, ово удружење се супротставио војвођанском политичком аутономаштву које се трудом истомишљеника панчевачког адвоката **Дуде Бошковића** с мало успеха ширило по Војводини из Панчева. Запостављеност овог града у Аустро-угарској крајем XIX и почетком XX века види се у томе што су Панчево звали „варош на крај света“, како је то у својој књизи „**Моји животи**“ 1985. године записао **Војин Матић**. Двојица од тројице обновитеља савременог војвођанског аутономаштва су рођени и одрасли баш у овом граду. У доба када је САП Војводина покушавала да произведе рустикални народни идентитет различит од српског Станоје Станојевић није био популаран, па је његово дело предано забораву.

Јавност Војводине је личност и значај рада Станоја Станојевића после Другог светског рата заборавила.

Тек 2007. године је по сценарију Љубинке Стојановић редитељ Петар Станојловић у продукцији РТС снимљен документарни филм о Станоју Станојевићу у оквиру серијала „**Заборављени умови Србије**“. Новосадска РТВ на жалост до данас није била заинтересована да Војводину упозна са животом и радом човека који је први целој Југославији објавио ко су Лале и какви су.

Девојчица Љиља Јовић из Мокрина. Упадљиви флорални мотив налик лали на прегачи ношње.
Фото: Драгољуб Бадрљица

Идентитет Срба у провинцијалу јужне Угарске формиран је два века у условима борбе на два нивоа. С једне стране, Срби су своја верска, имовинска и самоуправна права бранили од хабсбуршког апсолутизма супротстављајући се њиховим жупанијским беамтерима и хершафтерима. С друге стране, бранили су се од спахија који су хтели да их претворе у обесправљене кметове.

Вишевековно српско истрајавање у том кафкијанском процесу створило је уметност, књижевност, публицистику, школство, сликарство и уопште националну српску културу која је изразито тежила модерности, слободарству и била заснована на удруживању узорних људи који су били носиоци личне иницијативе. Важно ликовно сведочанство стања Лала у кафкијанском процесу пред хабсбуршком бирократијом је слика Уроша Предића **„Банаћани пред адвокатовим вратима“**, о којој је писао **Дејан Ворганић** на свом блогу **„Банатека“**. Међутим, она труне негде у депоу Народног музеја града Зрењанина који је требало да је сачува.

Дубоко укореењени у своју традиционалну културу с јаком везаношћу за пољопривреду, православље, општинске аутономије, муниципалне самоуправе и локалне задруге, Лале су тешко су подносили доба после Другог светског рата због нагле урбанизације, индустријализације и репресивног карактера атеистичког политичког режима, који је потпуно изменио вековима устаљени културни амбијент Војводине. Већ крајем шездесетих година XX века јављају се аутори који представљају Лалу као симпатичног луцкастог *паора*, сељака ласцивних манира, брбљивог или патетичних емоција. О свему томе сведочи стваралаштво **Радомира Суботића, Ивана Хајтла и Ђорђа Балашевића**, али је чињеница да ни један од њих није био дубоко укореењен у етничком типу *Лала*. Ипак, оваква слика „*Лале*“ довела је до тога да се становник Војводине уопште назива Лалом, нарочито ван Војводине. Све то се одвијало у доба „велике војвођанске свађе“ у номенклатури комуниста САП Војводине, а циљ победничке струје је био да старе, нарочито банатске партијске кадрове, носиоце НОП и револуције потисну са сцене како би млађи бирократски апаратчици владали несметано и што неодговорније према сопственом народу и отаџбини. У том циљу је злоупотребљен тадашњи кадровски систем ротација, а банатски кадрови су представљани као примитивни и некултурни. Ова политика је брижљиво прикривана од јавности и тек пре пар година је чињеице о њој објавио **Слободан Бјелица** у књизи „*Уставни сопорови око аутономије Војводине, књига прва: 1961-1974*“.

Цветко Симић и Алекса Трнић на мокринском вашару 1904. г.
Фото: Драгољуб Бадрљица.

Откуд Панчевчанима самоувереност у погрешном ставу да су они Лале? За све су одговорни **Радиша Илић и Драгослав Стефановић**, уредници сатиричног листа „**Лала**“ који се појавио у Панчеву 1955. године, али тада није стекао популарност. На насловној страни тог штива се нашла карикатура **Славка Павлова** на којој се дежмекасти „Лала“ нашао у друштву београдског „**јежа**“, словеначког **Павлихе** и хрватског **Керемпуха**. Међу ауторима у овом краткотрајном листу били су **Витомир Сударски и Иван Дедић**, каснији сарадници у раду на вицу о Лали. Занимљив је континуитет ласцивног представљања панчевачког „**Лале**“ који се преко стваралаштва **Радомира Суботића** шездесетих и седамдесетих вратио у Панчево деведесетих, кад је **Витомир Сударски** (генерални директор новосадских новина „**Дневник**“ из доба САП Војводине) 1993. године штампао популарну збирку „**Виц о Лали**“. У предговору ове књиге, Суботић је изнао различите и добрим делом нетачне ставове о Лалама, сасвим игноришући навод Станоја Станојевића. Записао је две „**легенде**“ према којима је њихов назив везан за **однос Марије Терезије према Банаћанима**. Извор ових „**легенди**“ није навео.

Радомир Суботић чак тврди да је назив Лала потекао од *ландсман*, земљак.

Његова објашњења можете данас прочитати на блогу „**Код кицоша**“.

Суботић је био први који је нетачно тврдио да су сви Банаћани Лале и да је то „**надимак**“ искључиво Банаћана.

Није јасно зашто је Суботић из етничке скупине Лала желео да искључи Бачване, иако је управо међу њима, у Новом Саду, остварио највиши успех своје животне каријере.

Већ 1995. године, Сударски је са Иваном Дедићем духовитост Лала литерарно сместио у потпуно ласцивну област издањем збирке простачких вицева: „**Божје огледало – банатски мушки хумор**“.

Такав манир подилажења простаклуку публике је могуће објаснити само комерцијалним разлогом.

За разлику од Суботића, Сударског и Дедића, Урош Предић је сликањем „**Веселу браћу**“ хтео да жигосе народне мане својих земљака: пијанство, простаклук, расипништво, дангубу и нехигијену.

Међутим, они које је хтео да постиди били су одушевљени што су се нашли на слици, па му честитали му што их је „**баш трефио!**“.

Предић је схватио да његова ликовна иронија није постигла циљ и престао да слика народне мане.

Наталија Јовић, удата Новаков, професорка српског језика и књижевности са ученицама.
Фото: Драљољуб Бадрљица

Од тада се на интернету може наћи све више недотупавних информација о Лалама које су једнако нетачне.

Хрватски аутори Википедије, на пример, данас погрешно и ничим основано тврде да се Војвођани деле на некакве „**нађоше**“ (зову их и „**старосједитељи**“) и „дођоше“, па на основу тога трабуњају да су „**нађоши**“ Лале, који су према њима толерантни, за разлику од „дођоша“ који су у Војводину колонизовани.

„**Вукајлија**“ тврди да је Лала „**одомаћени назив за житеља Војводине**“, а у ствари „**искључиво житељ Баната**“.

Потом аутор „мангупски описује „**особине**“ Лала, покушавајући да употреби неке локалне изразе који му звуче типични за Војводину, а завршава са наводом о томе шта он мисли да Лала највише воли да једе и пије. Иако је довољно ући у било који српски православни храм коју су Лале подигле у XVIII и XIX веку да би смо се уверили ко су биле Лале, захваљујући ругачима испаде да је главна особеност њиховог идентитета преједане.

Радивој Ђукин из Мокрина, фотографија из 1929-30. г.
Фото: Драгољуб Бадрљица

Када је 1979. године емитована ТВ серија **Соје Јовановић „Осма офанзива“**, колонисти Воводине су је прихватили са одобравањем. Међутим, тада су поново читали роман **Бранка Ђопића „Не тугуј бронзана стражо“**, који је коришћен за израду сценарија. Увидевши да се суштински трагична судбина колониста на ТВ претвара у карикатуру, били су веома незадовољни и сматрали су да се ради о исмевању колониста. Нису желели да успомена на колонисте у Војводини постане карикатура, постали су упадљиво обазривији и достојанственији. Народ који је колонизован у Војводину након пролома Другог светског рата много је научио од Лале. Време је да и ми научимо нешто од њих. **Пре свега, да зауставимо ерозију сећања која Леле претвара у предмет подсмеха, супротно од онога што су у прошлости били.**

Свесни да су **Доситеј Обрадовић, Ђура Јакшић, Светозар Милетић, Милош Црњански, Михајло Пупин, Ђорђе Јоановић, Павле Симић, Стеван Сремац, Урош Предић, Вељко Петровић** и други великани наше културе и науке били Лале, остаје нам само да се зачудимо и забринемо јер је данашња представа **„типичног Лале“** карикатура гојазног и недотупавног створења на ивици душевне заосталости који весело брине како да добро једе и пије.

Ето до чега нас је довело систематска небрига о сопственој традицији и поигравање са сопственим идентитетом. Наши поменути великани су били Лале и никад не би постали оно што су били да им је културни узор био Лала из вица. Уосталом, у то доба „виц о Лали“ уопште није постојао.

Лала је сведен са спрдњу, чиме се уништава успомена на честите претке, брукамо се, а генерације које долазе ће нас презирати ако будућности у завештање оставимо сраман културни узор.

Исправке у потписима фотографија унете 23. маја 2017. г.

Захваљујем се: **Марку Милићевићу** који је био љубазан да ми да извод са садржином одреднице „**Лале**“ из Станојевићевог „**Свезнања**“ и **Драгољубу Бадрљици** који је уступио фотографије из своје архиве.

Реконструкција мушке народне ношње из Великокикиндског дистрикта.
Фото: Ризница српска

Душан Ковачев

Петровград